

УДК 336.647

Бурденко І.М.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бухгалтерського обліку
та оподаткування
ННІ ВТ «УАБС» СумДУ

УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ РІВНОВАГИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

CASH FLOWS MANAGEMENT AS THE BASIS FOR PROVIDING FINANCIAL BALANCE OF BUSINESS ENTITIES

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто взаємозв'язок грошових коштів та фінансової рівноваги суб'єктів господарювання. Наведено модель фінансової рівноваги для суб'єктів господарювання, яка враховує зміни чистого оборотного капіталу; операційної та неопераційної потреби в оборотному капіталі; зміни потенційних грошових коштів та зміну реальної наявності грошових коштів від операційної та неопераційної діяльності. Проведено аналіз грошових потоків та виявлено можливість суб'єктів господарювання генерувати грошові кошти від основної діяльності.

Ключові слова: грошові потоки, управління грошовими потоками, аналіз грошових потоків, фінансова рівновага, операційна та неопераційна діяльність, дефіцит/надлишок грошових коштів.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрена взаимосвязь денежных средств и финансового равновесия субъектов хозяйствования. Представлена модель финансового равновесия для субъектов хозяйствования, которая учитывает изменения чистого оборотного капитала; операционной и неоперационной потребности в оборотном капитале; изменения потенциальных денежных средств и изменение реального наличия денежных средств от операционной и неоперационной деятельности. Проведен анализ денежных потоков и выявлена возможность субъектов хозяйствования генерировать денежные средства от основной деятельности.

Ключевые слова: денежные потоки, управление денежными потоками, анализ денежных потоков, финансовое равновесие, операционная и неоперационная деятельность, дефицит/избыток денежных средств.

ANNOTATION

The article deals with the relationship between cash flows and financial balance of business entities. A model of financial balance for business entities is presented, which consider changes in net working capital; Operating and non-operating requirements for working capital; Changes in potential and real cash flows from operating and non-operational activities. The analysis of cash flows has shown the possibility of business entities to generate cash flows from the main activity.

Keywords: cash flows, cash flow management, cash flow analysis, financial balance, operating and non-operational activities, deficit / excess cash flow.

Постановка проблеми. Потік грошових коштів є одним із найбільш важливих складників успіху для будь-якого суб'єкта господарювання. Без коштів прибуток не має сенсу. Дуже часто можна спостерігати випадки, коли прибутковий бізнес на папері закінчується банкрутством через непрофесійне управління грошовими потоками, що не дає суб'єкту господарювання змоги зробити інвестиції, необхідні для виживання в конкурентному середовищі, або гроші

стають дуже «дорогими», щоб забезпечити його функціонування.

Незважаючи на те що грошові кошти є джерелом життєвої сили бізнесу, паливом, яке забезпечує роботу двигуна, більшість власників бізнесу насправді не тримають руку на своєму грошовому потоці. Управління грошовими коштами сьогодні є причиною більшої кількості невдач у бізнесі, ніж будь-коли раніше [7].

Наукові дослідження протягом багатьох років дали змогу виявити проблеми, пов'язані з управлінням руху грошових потоків, що негативно впливає на бізнес. При цьому SBA (U.S. Small Business Administration) вважає, що близько 600 тис. нових малих підприємств починають свою діяльність щорічно, але дві третини з них живуть тільки два роки, 44% – чотири роки, і 31% – протягом не менше семи років [10]. Основними причинами такої сумної статистики є недостатність капіталу в поєднанні із невдалим управлінням грошовими потоками. За даними дослідження, проведеного Джесси Хагеном, у США 82% суб'єктів господарювання зазнають невдачі через погане управління грошовими потоками [14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням ролі грошових коштів та проблем управління грошовими потоками суб'єктів господарювання займалися як зарубіжні вчені: П. Мейсон [12], С. Кейси, Н. Бартзак [8], Б. Коласс [3], С. Гилкріст, С.П. Хімелберг [9], так і вітчизняні: Г.М. Азаренкова [1], О.М. Колодізев, О.В. Коцюба [4], В.В. Нагайчук [5] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак слід зауважити, що в умовах перманентних змін в економіці проблема управління грошовими потоками не втрачає своєї актуальності, а, навпаки, потребує вирішення з урахуванням агресивного середовища негативних макроекономічних процесів і фінансової рівноваги. Розроблення рекомендацій щодо управління грошовими коштами є необхідним як для подальшого вдосконалення теоретико-методологічних основ, так і для досягнення необхідного рівня фінансової рівноваги суб'єктами господарювання.

Мета статті полягає у розробленні науково обґрунтованих теоретичних та практичних ре-

комендацій щодо управління грошовими коштами для забезпечення фінансової рівноваги суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досягнення позитивного грошового потоку не буває випадковим. Для суб'єктів господарювання найбільш важливим аспектом є управління грошовими потоками та запобігання дефіциту грошових коштів.

Методологічні основи формування концепції грошових потоків підприємств виникли в США в середині 50-х років ХХ ст. Поняття «потік грошових коштів» було запропоновано Мейсоном в кінці 1950-х років [12]. Потік грошових коштів має велике значення для здоров'я бізнесу. Багато суб'єктів господарювання можуть продовжувати працювати в довго- та середньостроковій перспективі, якщо без затримки будуть погашати свої зобов'язання і/або мати достатньо грошей, щоб відшкодувати змінні витрати. Зауважимо, що між прибутком та грошовими коштами існує взаємозв'язок. Проте високі прибутки не означають, що суб'єкт господарювання має достатній запас ліквідності. І тільки аналіз грошових потоків дає уявлення про прибутковість основної діяльності та правильність управлінських рішень.

В умовах ринкової економіки суб'єкт господарювання повинен бути «фінансово здоровим», що означає певний еталон, незалежний від галузевих, регіональних особливостей функціонування, розмірів та життєвого циклу. Таку трактовку використовує Б. Коласс, який увів поняття «фінансова рівновага», та розглядає «фінансове здоров'я» з двох точок зору:

– «перша – юридичні вимоги та турбота кредиторів, що передбачає, що суб'єкт господарювання повинен бути спроможним за допо-

могою своїх ліквідних засобів за необхідності погасити борги;

– друга – необхідність підтримувати функціональну рівновагу між джерелами та їх використанням, ураховуючи стабільність перших та призначення других» [3].

Еталонні фінансові пропорції підприємства – критерії фінансової рівноваги – надаються ним через баланс як основи фінансової моделі суб'єктів господарювання. При цьому забезпечення фінансової рівноваги дає змогу суб'єктам господарювання мати необхідний рівень ліквідності й платоспроможності та мінімізувати вплив фінансових ризиків, у т. ч. ризик банкрутства.

Одним із заходів забезпечення фінансової рівноваги суб'єктів господарювання є управління грошовими коштами. Саме грошові кошти, на нашу думку, є ефективним фінансовим інструментом, який дає змогу регулювати рівновагу між чистим оборотним капіталом і потребою в оборотному капіталі. При цьому грошей не повинно бути багато, тому що вони повинні працювати, а не лежати тягарем на рахунках у банках, але їх не повинно бути й мало, бо тоді у суб'єктів господарювання виникають складності зі сплатою поточних зобов'язань.

Грошові кошти, на думку Г. Менье, Ф. Бароне і П. Бульме, – «це показник, який зіставляє чистий оборотний капітал і потребу в оборотному капіталі» [13]. При цьому грошові кошти розраховуються як різниця:

$$cf = wc - nc, \quad (1)$$

де cf – грошові кошти;

wc – чистий оборотний капітал;

nc – потреба в оборотному капіталі.

Ця формула показує фінансову рівновагу,

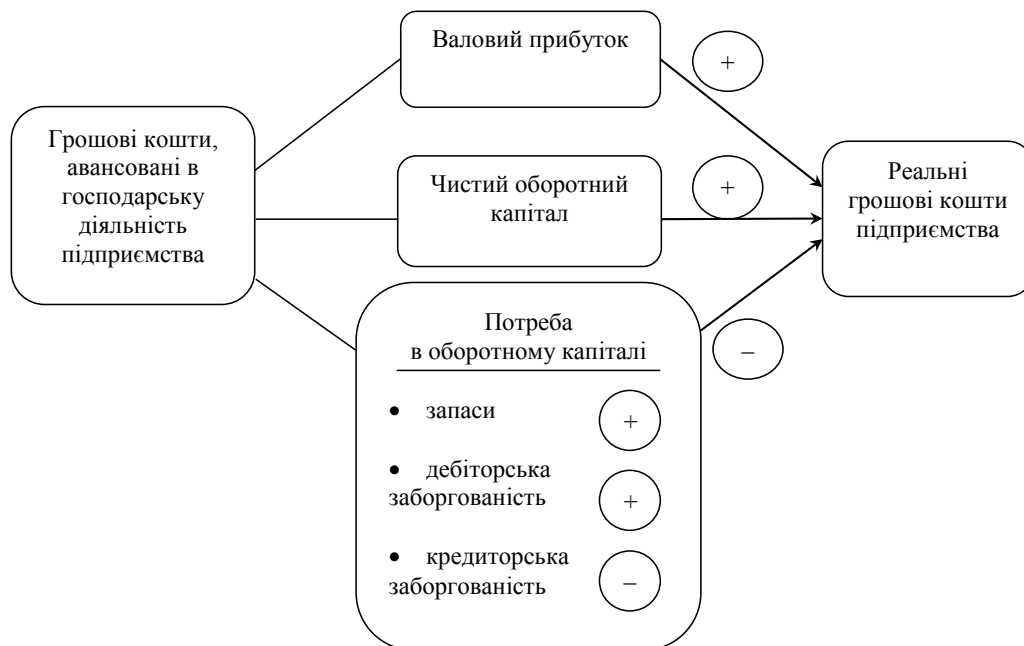

Рис. 1. Схема взаємозв'язку грошових коштів з елементами фінансової рівноваги
Джерело: складено автором

яка встановилася на момент дослідження, але яка постійно змінюється в часі, залежно від порушення рівноваги між чистим оборотним капіталом та потребою в оборотному капіталі. Крім того, вищезазначена формула допомагає зрозуміти, яким чином можна встановити фінансову рівновагу.

Взаємозв'язок всіх елементів фінансової рівноваги проілюструємо за допомогою рис. 1.

При цьому наявність грошових коштів може бути як із позитивним, так і з негативним знаком, що відображає різні ситуації фінансового стану суб'єктів господарювання.

Відповідно до НПСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», грошові кошти – це готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання. Під рухом грошових коштів розуміють надходження і вибуття грошових коштів та їхніх еквівалентів [6]. При цьому для управління грошовими коштами розрізняють грошові кошти, які формуються у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Процес управління грошовими коштами повинен включати різні види діяльності суб'єктів господарювання для отримання цілісного уявлення про джерела та стан фінансової рівноваги. Він повинен демонструвати вплив операційної та неопераційної діяльності на елементи фінансової рівноваги, але при цьому залишатися простим і зрозумілим для користувачів. З цією метою надамо модель фінансової рівноваги суб'єкта господарювання, яка ураховує зміни чистого оборотного капіталу; операційної та неопераційної потреби в оборотному капіталі; зміни потенційних грошових коштів та зміну реальної наявності грошових коштів від операційної та неопераційної діяльності. Ця модель має матричну структуру і може бути схематично представлена так (рис. 2).

Дана модель показує вплив операційної та неопераційної діяльності на фінансову рівновагу суб'єкта господарювання. Виокремлення операційної та неопераційної діяльності допоможе виявити найбільш слабкі місця в його діяльності. Для розрахунку зміни потенційних грошових коштів від операційної діяльності нами пропонується застосування такої формули:

$$\Delta rcf_0 = gr - \Delta n w_0, \quad (2)$$

де Δrcf_0 – зміна потенційних грошових коштів від операційної діяльності;

gr – валовий прибуток;

$\Delta n w_0$ – зміна операційної потреби в оборотному капіталі.

В основі формули (2) лежить головне рівняння між елементами фінансової рівноваги (формула (1)) $cf = wc - nc$.

При цьому, як зазначалося, чистий оборотний капітал від операційної діяльності повинен дорівнювати валовому прибутку, оскільки валовий прибуток є основним джерелом ресурсів від операційної діяльності.

Таким чином, використання показника зміни потенційних грошових коштів від операційної діяльності (Δrcf_0) дає змогу виявити величину коштів, одержаних від основної діяльності суб'єкта господарювання, а також виявити взаємозалежність основних елементів фінансової рівноваги: чистого оборотного капіталу, потреби в оборотному капіталі та грошових коштів. Це допомагає визначити, чому деякі суб'єкти господарювання одержують прибуток, але водночас зазнають фінансові труднощі, тобто не в змозі виконувати свої зобов'язання.

Зміну потенційних грошових потоків від неопераційної діяльності можна розрахувати за допомогою такої формули:

$$\Delta rcf_n = \Delta w c_n - \Delta n w_n, \quad (3)$$

Вплив операцій на фінансову рівновагу	Зміна чистого оборотного капіталу		Зміна потреби в оборотному капіталі		Зміна грошових коштів	
Операційна діяльність		-		=		
Неопераційна діяльність	+	-	+	=	+	
Зміна поточних кредитів банку	+	-	+	=	+	
Разом зміна наявних грошових коштів	=	-	=	=	=	

Рис. 2. Модель фінансової рівноваги підприємства

Джерело: складено на основі [2]

де Δrcf_n – зміна потенційних грошових коштів від неопераційної діяльності;

Δw_{cn} – зміна чистого оборотного капіталу від неопераційної діяльності;

Δw_n – зміна неопераційної потреби в оборотному капіталі.

Показник зміни потенційних грошових потоків від неопераційної діяльності (Δrcf_n) дає змогу визначити зміну грошових коштів від неосновної діяльності суб'єкта господарювання, що є важливим для оцінки рівня фінансової рівноваги.

Проаналізуємо грошові потоки суб'єктів господарювання на прикладі торгових підприємств за допомогою моделі фінансової рівноваги (табл. 1).

Розрахунок потенційних грошових коштів від операційної діяльності підприємств торгівлі дав змогу виявити, що в 201А та 201Г рр. грошові кошти від операційної діяльності були меншими, ніж валовий прибуток, що пов'язано зі зростанням потреби в оборотному капіталі відповідно на 1 428,2 та 1 463,4 тис. грн. Збільшення потреби в оборотному капіталі відбувалося за рахунок збільшення розміру запасів (949,6 і 3 224,4 тис. грн.) та дебіторської заборгованості (631,0 і 2 432,9 тис. грн.). Стримувала зростання потреби в поточному фінансуванні кредиторська заборгованість за товари відповідно на 152,4 та 2 380,9 тис. грн. Дані табл. 1 свідчать, що всі торгові підприємства мали постійне зростання дефіциту грошових коштів від неопераційної діяльності, що потребує певних управлінських заходів.

Висновки. Управління грошовими коштами є обов'язковим елементом управління фінансовою рівновагою, що дає змогу забезпечити її необхідний рівень, скоротити потребу в запозиче-

ному капіталі та запобігти негативному впливу фінансових ризиків. Для оцінки ефективності управління грошовими коштами суб'єктів господарювання слід використовувати зрозумілу методику, яка дає змогу виявити та проаналізувати зміни в русі грошових коштів та буде надійним джерелом інформації про зміни чистого оборотного капіталу; потреби в оборотному капіталі від різних видів діяльності.

Результати аналізу грошових коштів, чистого оборотного капіталу та потреби в оборотному капіталі дали змогу зробити висновок, що суб'єкти господарювання в змозі генерувати грошові кошти від основної діяльності. Проте дефіцит чистого оборотного капіталу та зростання потреби в ньому можуть негативно вплинути на їх стан.

Таким чином, грошові кошти є абсолютно необхідними для існування і виживання суб'єктів господарювання, тільки за умови генерування здорових залишків грошових коштів вони можуть мати необхідний рівень рентабельності, що забезпечить необхідний рівень фінансової рівноваги.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Азаренкова Г.М. Фінансові потоки економічних агентів: методологія та організація управління: дис.... д-ра екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Г.М. Азаренкова; УАБС НБУ. – Суми, 2007. – 383 с.
2. Бурденко І.М. Аналіз показників грошових потоків як критерій оцінки фінансової стійкості торгових підприємств / І.М. Бурденко // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2001. – Вип. 87. – С. 85–91.
3. Коласс Б. Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы, концепции и методы / Б. Коллас; пер. с франц. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1997. – 576 с.

Таблиця 1

Система показників моделі фінансової рівноваги торгових підприємств, тис. грн.

Показники	Підприємства торгівлі			
	201А	201Б	201В	201Г
Операційна (господарська) діяльність				
1. Валовий прибуток	6445,3	7847,7	8686,1	12207,4
2. Зміна операційної потреби в оборотному капіталі				
зміна запасів	949,6	-564,4	1751,5	3224,4
зміна господарської дебіторської заборгованості	631	-365	1726,9	2432,9
зміна господарської кредиторської заборгованості	152,4	1663,4	2015,0	2380,9
Разом зміна операційної потреби в оборотному капіталі	1428,2	-2592,8	1463,4	3276,4
3. Зміна потенційних грошових коштів від операційної діяльності (1-2)	5017,1	10440,5	7222,7	8931,0
Неопераційна діяльність				
4. Зміна чистого оборотного капіталу від неопераційної діяльності	-6012,1	-7867	-8710,7	-9606,3
5. Зміна неопераційної потреби в оборотному капіталі				
зміна іншої дебіторської заборгованості	1049,3	-46,9	-372,5	-342,8
зміна іншої кредиторської заборгованості	1737,6	-1410,7	502,3	-81,2
Разом зміна неопераційної потреби в оборотному капіталі	-688,3	1363,8	-874,8	-261,6
6. Зміна потенційних грошових коштів від неопераційної діяльності (4-5)	-5323,8	-9230,8	-7835,9	-9344,7
7. Загальна зміна потенційних грошових коштів (3 + 6)	-306,7	1209,7	-613,2	-413,7
8. Зміна поточних банківських кредитів	348,5	-1155,3	886,6	1002,4
9. Зміна наявних грошових коштів (7 + 8)	41,8	54,4	273,4	588,7

4. Колодізов О.М., Коцюба О.В. Управління грошовими потоками суб'єктів господарювання на основі методів аналізу ефективності використання фінансових ресурсів / О.М. Колодізов, О.В. Коцюба // Scientific Journal «ScienceRise» – 2015. – № 3/3(8) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/texs_2015_3%283%29__11.
5. Нагайчук В.В. Управління грошовими потоками підприємства / В.В. Нагайчук // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2014. – Вип. 1(52) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/2139/1.pdf>.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
7. Campbell Philip Never Run Out of Cash: The 10 Cash Flow Rules You Can't Afford to Ignore / Philip Campbell. – Grow and Succeed Publishing, LLC, Texas, 2004. – 210 p. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.neverrunoutofcash.com/neverrunoutofcashv2.pdf>.
8. Casey, C., Bartczak, N. Using operating cash flow data to predict financial distress: some extensions / C. Casey, N. Bartczak // Journal of Accounting Research. – 1985. – № 23(1). – P. 384–401 [Electronic resource]. – Access mode: <http://pad.um.ac.ir/file/view/11156301>.
9. Gilchrist, S., Himmelberg, C.P. The Role of Cash Flow in Reduced-Form Investment Equations / S. Gilchrist, C.P. Himmelberg // Journal of monetary Economics. – 1995. – № 36(3). – P. 541–572.
10. Harshal Katre How To Manage Cash Flow [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.inc.com/encyclopedia/cashflow.html>.
11. Justin G. Longenecker, J. William Petty, Leslie E. Palich, Frank Hoy Small Business Management: Launching & Growing Entrepreneurial / Justin G. Longenecker, J. William Petty, Leslie E. Palich, Frank Hoy. – Ventures Grow and Succeed Publishing, LLC. – 201 p. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.neverrunoutofcash.com/neverrunoutofcash2.pdf>.
12. Mason, P. Cash Flow Analysis and the Funds Statement. Accounting Research Study 2. / P. Mason, – American Institute of Certified Public Accountants, 1961. – 98 p.
13. Meunier H., de Barolet F., et Boulmer P. La tresorerie des enterprises / Meunier H., de Barolet F., et Boulmer P. – Dunod, 1970. – 544 p.
14. Ward Susan How to Tell If You Have a Cash Flow Problem & What to Do About It / Susan Ward // The balance [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.thebalance.com/cash-flow-management-2947138>.